

Kære vene – kan en chirurg få iskemi?

Angina pectoris forårsakes av suboptimal blodstrøm til deler av hjertemuskel. Denne prosessen kalles i Tidsskriftet for et anfall av *iskemisk* eller *ischemisk* hjertesykdom.

Jeg ønsker å legge inn et ord for at *iskjemi* kommer fra gresk (Hellas). Det passer lik-som med ordtypen. Jeg kan til og med argumentere for at det kan komme av det greske (hellenske) ordet ἰσχειν (*ichein* = å holde tilbake, å strupe) og αἷμα (*haima* = blod). Jeg tror likevel at jeg vil akseptere at ordet kan være nyttig i medisinsk ordbruk – blodstrupe har spesielle og litt andre assosiasjoner her til lands.

Den greske bokstaven *chi* (χ) har vært skrevet som *ch* på engelsk. Dette er en bokstav som kan volde vansker på norsk. Men vi har da klart det! Her i landet har vi i mange år oversatt *chi* (χ) til en *kj*-lyd. Vi har sluttet å lære *kemi* slik det er på dansk. Vi sier *kjemi*. I Danmark bruker man skarp *ke*-lyd også i talemål, og skrivemåten blir dermed naturlig. Vi derimot har jo vanligvis sagt *kirurg* med myk *k*. Konsekvensen er vel da at *ischemi* må bli *iskjemi*? *Iskemi* bør imidlertid sendes helt vest (eller sør).

Hvorvidt slik uttale er i takt med nygresk (hellensk), kan man diskutere. I Hellas er uttalen av *chi* (χ) nærmest blitt borte. Den uttales som et pust foran vokal – nærmest som en *h*. Et eksempel kjennes av mange norske turister, nemlig stedsnavnet χαλκιδίκι (*Chalkidiki*) som på norsk og på gresk (hellensk) blir uttalt *Halkidiki*. En gresk kirurg er en *hirurgos* (χίρουργος). Disse siste nymotens uttaleregler er noe yngre enn mine 34 år gamle reminisenser fra gammelgresk. De kommer fra nygreske (hellenske) kolleger.

På norsk har vi en språklig regel, så vidt jeg vet, at *i* og *y* klarer seg uten *j* foran når man skal lage en myk *k*. *K*-en blir myk av seg selv (!) etter slike vokaler – slik det blir *kys* og *kirke* av. Som motsetning blir *k* hard når den står foran *e*, *o* og *æ*. Dersom *k*-en likevel skal mykne, må det en *j* til. Slik blir det *kjenne*, *kjole* og *kjære* av. De engelske språkimperialister uttaler derimot *ch* som *k*. De skriver *ischaemia* (*iskimia*) eller *chemistry* (*kemestri*) (fra gresk?). Dette bør vel ikke bety at vi har *iskemi* (*iskæmi*) her til lands?

Jeg undres – hvorfor vi skal uttale gresk på engelsk. Hvorfor i all verden skal man skrive *iskemi*? Dersom det er meningen å bruke det som et fremmedord, kunne man kanskje skrive ordet i kursiv. Da ville man

markere at det skal uttales og skrives slik som i opprinnelseslandet. Men hva er opprinnelseslandet? Er det England, eller er det Hellas? Hadde det nå enda vært kommet via tysk – der har man jo hatt sans for klassisk kultur – på klassisk kulturs premisser.

Etter min oppfatning bør vi få mer *iskjemi* i Tidsskriftet. I nødsfall kan jeg godta *ischemi*, men spar oss for *iskemi*. Kanskje jeg i fremtiden kommer til å lure på hvorfor vi må skrive *koledokus*, eller *leukocytter*?

– Olav F.M. Sellevold

Problemstillingen Olav F.M. Sellevold tar opp, har også tidligere vært omtalt i Tidsskriftet. I tilknytning til iskemi ble de samme innvendingene fremført i et innlegg av Per Stavem og medarbeidere i 1995 (1). Fornorskingen av gresk-latinske ord på chol- er også grundig gjennomgått (2). Forslaget til Norsk språkråd om å endre skrivemåten kol- til kjol- i ord avledet av chol- og som uttales (kjol-) førte den gang ikke frem; fagnemnda vedtok å holde fast ved skrivemåten kol- (2).

Tidsskriftet har nå gjort en henvendelse til Språkrådet om hvorfor hensynet til etablert uttale på norsk ikke blir vektlagt ved fornorsking av denne type ord. Språkrådet svarer slik:

«For kjemiske og medisinske fagord, særlig av nyere dato, som bygger på greske ordelementer (eventuelt via latin), er det vanlig i norsk å la dem få lik behandling, dvs. la samme greske bokstav bli gjengitt med samme norske bokstav og å la uttalen rette seg etter det.

Her har vi gresk khi, som gjengis i norsk med *k* (med samme uttale som for eksempel i «komme»): *iskhein* «minsk» + *haima* «blod» > *iskemi*, *khole* «galle» > *kol-*, for eksempel i *kolera* og *kolesterol*»

Skrivemåtene som brukes i Tidsskriftet er altså i samsvar med norsk rettskrivning, men den kan man jo være enig eller uenig i.

– Raida Ødegaard, Tidsskriftet
raida.oedegaard@legeforeningen.no

Litteratur

1. Stavem P, Brosstad F, Solberg CO, Guttu T, Kleve K. Ischemi, iskemi eller isjemi? Tidsskr Nor Lægeforen 1995; 115: 987.
2. Stavem P, Brosstad F, Fausa O, Guttu T, Kleve K, Solberg CO. Gresk-latinske ord på chol-. Tidsskr Nor Lægeforen 1995; 115: 1141–2.